

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

FEMINITA A FEMINIZMUS V ANTOLÓGII VINDICTAS
INTERPRETÁCIA VYBRANÝCH POVIEDOK

Bc. Veronika Šimanová

Katedra romanistiky a germanistiky

doc. Mgr. Magda Kučerková, PhD.

Nitra 2024

ABSTRAKT

SIMANOVÁ, Veronika: *Feminita a feminizmus v antológii Vindictas. Interpretácia vybraných poviedok* [Práca ŠVOUČ]. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta. Školiteľ: doc. Mgr. Magda Kučerková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister. Nitra: FF UKF, 2024. 23 s.

Práca skúma problematiku krátkej prózy z málo prebádaného zorného uhla: všíma si latinskoamerický región a poviedkovú tvorbu autoriek druhej polovice 20. storočia, ktoré literárna história marginalizovala. Uvedený pohľad je ukotvený predovšetkým v interpretácii poviedok z antológie „Vindictas. Cuentistas latinoamericanas“ (2020), náležite ho však prehĺbuje aj uplatnenie literárnohistorického prístupu. Umožňuje totiž reflektovať tento typ tvorby vo vývinovom kontexte literatúry písanej po španielsky, zvlášť tej, ktorá predstavuje oficiálny kánon (napr. boom hispanoamerickej literatúry). Zámerom práce je charakterizovať fenomenalitu ženského písania, v podobe, v akej ho predstavuje antológia, a pokúsiť sa vymedziť jeho poetologické špecifiká, a to aj so zreteľom na geografický a kultúrny priestor, ktorý jednotlivé poviedky kreoval.

Kľúčové slová: hispanoamerická literatúra, poviedka, Vindictas, feminita, feminizmus

OBSAH

ÚVOD	4
1 KRÁTKA PRÓZA PÍSANÁ ŽENAMI A ANTOLÓGIA POVIEDOK <i>VINDICTAS</i>	6
1. 1 Ženy autorky a ich postavenie v literárnom kánone 20. storočia	6
1. 2 Antológia poviedok <i>Vindictas. Cuentistas latinoamericanas</i>	11
2 ANALÝZA A INTERPRETÁCIA VYBRANÝCH POVIEDOK. TEMATICKO- MOTIVICKÉ VÝCHODISKÁ	14
2. 1 Ženské telo v kontexte feminity	14
2. 2 Tematizácia patriarchálneho útlaku	16
ZÁVER	20
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	22

ÚVOD

Keď sa dnes hovorí o hispanoamerickej literatúre 20. storočia, študenti a bežní čitatelia si ako prvé v momente vybaví celosvetovo známe prozaické diela Gabriela Garcíu Márqueza, Julia Cortázara, Jorgeho Luisa Borgesa či Maria Vargasu Llosu, ktoré sa originalitou štýlu a tematiky vymedzili vo vzťahu k súdobým literatúram iných regiónov Latinskej Ameriky a Európy. V literárnej teórii a kritike sa stretávame s dosť rozšíreným konsenzom považovať dejiny hispanoamerickej literatúry za dlhú a namáhavú cestu hľadania vlastnej kultúrnej identity a sebaurčenia. S týmto tvrdením úzko súvisí úsilie autorov vytvoriť svojbytné poetologické prístupy a presadiť sa v západnom literárnom kánone.

Španielsky vysokoškolský profesor a literárny kritik Ángel Esteban v tejto súvislosti upozorňuje aj na to, že uvedená literárna vyhranenosť a nezávislosť hispanoamerickej literatúry nespočíva v jej úplnom odčlenení sa od iných európskych a severoamerických literatúr, ale práve naopak, prieniky medzi jednotlivými literatúrami sú čoraz väčšie vďaka technickému progresu vo vydavateľskom a publikačnom svete: „Nezávislosť neznamená izoláciu, práve naopak: je potrebné obohatiť sa tým, čo nás obklopuje bez toho, aby sa stratila idiosynkrázia“ (2003, s. 39)¹. Pod pojmom idiosynkrázia Esteban chápe svojrázny prvok v správaní, charaktere, temperamente a v jazykovom prejave, ktorým sa výrazne odlišuje jednotlivec alebo kolektív vo vzťahu k iným, čo nás opäť privádza k snahe hispanoamerických autorov o dosiahnutie sebaurčenia a k hľadaniu vlastnej identity v celosvetovom literárnom kontexte.

Aké postavenie a úlohu však zohrávajú v tejto kultúrnej a literárnej sebaidentifikácii práve ženy autorky? Ženská literárna tvorba už od počiatku čelila mnohým problémom, pretože nie každé historické obdobie bolo priaznivo naklonené rozvíjaniu autorskej identity žien, čo bolo dané dominanciou patriarchálneho systému. Cieľom tejto práce je poskytnúť interpretačný náhľad na literárnu tvorbu písanú tými ženami, ktoré v Latinskej Amerike 20. storočia upadli do vydavateľského a literárneho zabudnutia. Ide o autorky, ktoré prostredníctvom svojich diel poukazujú na bohatosť a dôležitosť vnútorného sveta a prežívanie žien žijúcich v tomto období v Latinskej Amerike pod nadvládou mužskej spoločnosti. Vo svojich dielach otvárajú v súdobom spoločensko-politickom kontexte čoraz kontroverznejšie témy, ktoré sa však týkajú dennodennej reality latinskoamerickej ženy. Autorky sa preto venujú témam postavenia ženy v rodine vo vzťahu k výchove detí a vnímaniu ženy ako vlastníctva muža, postavenie žien v kariérnej sfére a v medziľudských vzťahoch, no dotýkajú sa aj tém domáceho násillia,

¹ Ak nie je uvedené inak, všetky citáty v tejto práci preložila autorka.

sexuálneho obťažovania, ženskej telesnosti, prostitúcie, materstva, pôrodu či potratu, ktoré vyvolávajú silné emočné prežívanie tak na strane čitateľov, ako aj u literárnych kritikov.

V jednotlivých poviedkach a literárnych zbierkach sa postupne začali formovať rozmanité literárne prístupy a štýly žien autoriek. Spoločným menovateľom ich poetík bolo zväčšovanie feminity, viac či menej prestúpené s feministickým diskurzom. Feminita predstavuje v predloženej texte kľúčový pojem interpretácie. Významovo ju ukotvujeme v psychologickom výklade, teda ako „žensťvo, ženské črty v správaní sa osobnosti“, resp. „ženské hľadisko, ženský postoj“ (*Slovník cudzích slov*, 2005). Práve ženský pohľad na každodennú realitu latinskoamerických žien nám poskytujú autorky v kolektívnej zbierke s názvom *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas*² (2020, *Vindictas. Latinskoamerické spisovateľky krátkej prózy*), ktorá vyšla v Mexiku na podnet mexickej spisovateľky Socorro Venegasovej a španielskeho vysokoškolského profesora Juana Casamayora, editorov zbierky a literárnych nadšencov, a ktorá je predmetom nášho uvažovania.

V prvej kapitole tejto práce sa usilujeme definovať krátku prózu písanú ženami a priblížiť postavenie autoriek v oficiálnom literárnom kánone 20. storočia v Latinskej Amerike. Predstavujeme antológiu poviedok *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas*, vrátane zámeru jej vzniku, sústreďujeme sa na spoločenský kontext výberu a špecifické znaky autorských poetík. V rámci tejto kapitoly takisto venujeme priestor literárnoteoretickému vymedzeniu hispanoamerickej poviedky ako jednému z primárnych žánrov, ku ktorým inklinovali ženy píšuce v období druhej polovice 20. storočia.

Ťažiskom práce je druhá kapitola, ktorá zahŕňa interpretáciu dvoch vybraných poviedok z pohľadu tematicko-motivických východísk: poviedky *Desaparecida* z pera guatemalskej autorky Ivonne Recinos Aquino a *La sangre florecida* paraguajskej spisovateľky Susy Delgado. Zameriavame sa aj na symbolickú rovinu výpovede i na to, ako jednotlivé spisovateľky zachytávajú svoje životné skúsenosti utvárajúc z recepčného hľadiska nanajvýš originálnu literárnu koncepciu. Cieľom takto postavenej interpretácie je snaha poukázať na prínos uvedenej antológie do procesu konštituovania literárnej tvorby žien autoriek (nielen) v hispanoamerickom prostredí a poodhaliť inovatívnosť ich tvorivých prístupov v širšom kontexte hispanoamerickej prózy 20. storočia.

² Autori v úvode spomínanej antológie uvádzajú, že pri výbere jednotlivých autoriek vychádzali z viacerých kánonických antológií hispanoamerickej a latinskoamerickej poviedky 20. storočia (Venegas – Casamayor, 2020, s. 12). Napriek tomu, že v antológii nájdeme ženy autorky len zo španielsky hovoriacich krajín Latinskej Ameriky a Španielska, editori sa rozhodli v názve a vo svojom úvode pracovať s pojmom latinskoamerický. Pre účely tejto práce však považujeme za vhodnejšie používať v súvislosti s literatúrou a vybranými autorkami pojem hispanoamerický, keďže reflektujeme literárnohistorický kontext výlučne hispánskej Ameriky.

1 KRÁTKA PRÓZA PÍSANÁ ŽENAMI A ANTOLÓGIA POVIEDOK *VINDICTAS*

Nie je to dlhý príbeh, príbeh ženskej literatúry. Ale je to silný príbeh. Ťaživý. Príbeh, ktorý rezonoval akoby jedným hlasom naprieč časom, hluchými a hlbokými ozvenami.

– Alba Lucía Ángel

1. 1 Ženy autorky a ich postavenie v literárnom kánone 20. storočia

Literatúra tvorená ženami vo všeobecnosti a, celkom prirodzene, odráža súkromný život a subjektívne prežívanie žien, sústreďuje sa na ich emócie, myšlienky, zachytáva ich skryté túžby, útrapy, smútok či vnútorné konflikty so súdobým svetom. Naprieč celou históriou ľudského myslenia bolo zaužívané vnímať postavenie ženy predovšetkým vo vzťahu k jej rodine – od skorého detstva boli ženy vedené k tomu, aby boli najprv dobrými dcérami, neskôr dobrými manželkami a napokon aj dobrými matkami, aby boli vždy svojej rodine k dispozícii a aby mali prirodzený sklon k domácim prácam a k materstvu ako takému.

Ženy museli o zmenu svojho spoločenského statusu zabojsovať a tieto úvahy o význame a spoločenských roliach ženy prevažovali najmä do druhej polovice 20. storočia, keď sa životná a biologická determinácia žien postupne začala transformovať do súčasnej podoby. Dnes má žena západných kultúr právo žiť život, po akom túži, a zároveň môže vyjadriť svoje vnútorné prežívanie prostredníctvom literárnej tvorby. V dnešnej dobe má už žena možnosť rozhodnúť sa, či sa prikláňa k tradičným hodnotám, alebo sa chce vydať svojou vlastnou cestou bez toho, aby bola za to spoločnosťou odsúdená a marginalizovaná.

Práve sloboda voľby a emancipácia žien však v minulosti neexistovala a častokrát bola preto ženská literatúra odsúvaná až na okraj literárneho kánonu. Ako sa vyjadrila argentínska literárna kritička a spisovateľka Marta Traba v rozhovore pre časopis *Hispanamérica* z roku 1984: „ženská literárna tvorba zaberá v porovnaní s mužskou len minimálne miesto (...), a kritici, ktorí sa pravidelne zaoberajú touto témou, ju takmer úplne ignorujú. Všeobecne sa k nej pristupuje ako k subliterate v porovnaní s literárnou tvorbou mužov,“ (García Pinto, 1984, s. 41). Kánon hispanoamerickej literatúry na začiatku 20. storočia tvorili teda predovšetkým literárne diela mužských autorov, zatiaľ čo tvorba žien autoriek bola dlhé roky spoločnosťou marginalizovaná a s dešpektom spájaná len so ženským románom a milostnými príbehmi. Až obdobie osemdesiatych rokov prinieslo fenomén, ktorý María Ángeles Cantero Rosales nazvala „ženský hispanoamerický boom“ (2004, s. 9). Ide totižto o obdobie, keď sa do popredia dostáva

aj literatúra písaná ženami, čo otvára priestor pre hlbšiu analýzu a skúmanie fenomenality ženského písania, a to aj spätne v rámci dejín hispanoamerickej literatúry.

Je dôležité sa zamyslieť aj nad samotným prívlastkom „ženská“ v slovnom spojení ženská literatúra, ktorý môže evokovať odčlenenie literatúry písanej ženami od literárneho výrazu či prejavu vo všeobecnosti, akoby tvorba žien predstavovala osobitný smer, zatiaľ čo literatúra písaná mužmi nikdy takýto prívlastok neniesla: „Muž je norma a žena to, čo sa od normy odlišuje, čo treba zvlášť pomenovať ako odchýlku od normy“ (Berecová, 2010, s. 22). Aj napriek tomu, že feminínny prvok sa v literárnych dielach ako predmet reprezentácie vyskytoval už od nepamäti, častokrát sa zabúdalo na to, že žena môže pôsobiť aj ako tvorivý subjekt. Muži sa historicky bežne zaoberali otázkou vlastnej kultúrnej identity: skúmali svoje tradície, predstavy o živote a svete, symboly, jazykové prvky a morálne zásady vlastnej kultúry, vždy sa pritom definovali v kontraste voči ženám. „V súčasnosti, v našej spoločnosti, je žena definovaná tým, „čo nie je muž“; vnímame ju vychádzajúc z jeho vlastností, v protiklade k nemu, v tom, čo mužovi chýba, v tom, čo nemá alebo čím nie je, čo nemôže, nechce, po čom netúži alebo túži a chce vo vzťahu k sebe samému“ (Cantero Rosales, 2004, s. 31).

Autorky vo svojej literárnej tvorbe zachytávali predovšetkým svoju vlastnú životnú skúsenosť z pohľadu ženy, čím prispievali k formovaniu mnohotvárnej perspektívy nazerania na realitu a obohacovali literárny a spoločenský kontext Latinskej Ameriky a celého sveta: „Ženy vnímajú svet odlišne, prežívajú ho odlišne, píšú odlišne. Ochudobniť sa o ich pohľad by znamenalo ignorovať polovicu ľudskej skúsenosti,“ (Berecová, 2010, s. 29). Tým súčasne prevzali späť aj svoju úlohu tvorivého subjektu, za čo boli častokrát odsudzované a nedocenené. Emancipačný proces tak spôsobil jav, keď „namiesto zblíženia dvoch svetov sa rozpútal viac či menej otvorený konflikt“ (Berecová, 2010, s. 15). V Latinskej Amerike je navyše obrovský rozdiel medzi formálnym právom a skutočnými praktikami emancipácie (Cantero Rosales, 2004, s. 29).

V tejto súvislosti sa častokrát spomína práve termín *feminizmus*, označenie rôznych hnutí a politických smerov, ktoré sa sústreďujú na dosiahnutie rovnocenného postavenia žien v spoločenskej, politickej, ekonomickej a súkromnej oblasti života. Feminizmus sa začal formovať koncom 19. a začiatkom 20. storočia, no jeho pôvod môžeme nájsť už v čase osvietenstva. Práve toto hnutie sa v priebehu rokov zaslúžilo o presadenie demokratických princípov pri organizovaní spoločnosti – napr. právo voliť, právo na vzdelanie či právo na majetok pre ženy. Zároveň tým prispelo aj k zmene vnímania postavenia a úlohy ženy

v spoločnosti. V súčasnosti sa stretávame s viacerými podobami feminizmu³, ktoré sa odlišujú svojím prístupom a teóriou. Mnohokrát sa aj navzájom popierajú. To, čo jednotlivé smery feminizmu spája, je práve snaha poukázať na rodovo podmienenú diskrimináciu žien i mužov v spoločnosti a ich postavenie a práva. Toto hnutie však zaznamenalo aj značne odmietavý postoj, predovšetkým zo strany mužov, pričom dôvodov je viacero, ale jedna z príčin je práve domnienka, že boj za práva žien znamená automaticky útok na práva mužov.

Krátky slovník slovenského jazyka z roku 2003 definuje feminizmus okrem iného z psychologického pohľadu aj ako „správanie a prejavy charakteristické pre ženské pohlavie“ či dokonca určuje feminizmus ako synonymum „ženskosti a ženského rázu“. Vnímame preto ako nanajvýš potrebné náležite definovať tento pojem a vymedziť ho s ohľadom na pojem feminita, teda ženskosť, ako sme ho spomínali už v úvode tejto práce. Feminita sa vzťahuje na hodnoty, charakteristické vlastnosti, správanie a prirodzenú podstatu žien, ženského rodu. Patriarchálny systém, ktorý ešte aj v súčasnosti v niektorých oblastiach (nielen) spoločenského života západných kultúr prevláda, striktne pripisuje „ženské“ vlastnosti ženám a „mužské“ vlastnosti mužom, na základe čoho sa spoločnosť a životné názory ľudí rozchádzajú. Ďalšou z problematických oblastí je aj časté vnímanie ženskosti na základe názoru mužov, zvlášť vo vzťahu k ich sexuálnej atraktivite, pričom toto kritérium vytvorili práve muži a väčšina žien sa v priebehu času s touto predstavou identifikovala (Cantero Rosales, 2004, s. 33). Je dôležité preto vnímať, že feminizmus neprikazuje ženám, aby sa správali ako muži, teda aby preberali ich charakterové vlastnosti a úlohy a prestali byť „ženské“, práve naopak, ukazuje im, že je v poriadku, ak ženské byť nechcú, ako aj keď ženskými byť chcú. A práve ženskú esenciu, intuíciu a emocionálne prežívanie, ako aj feministický pohľad na život, dokážu zachytiť predovšetkým ženy autorky prostredníctvom svojich literárnych diel, ktorých príkladom sa budeme venovať v druhej kapitole tejto práce.

V širšom kontexte druhej polovice 20. storočia bola hispanoamerická literatúra determinovaná vývojom literárnych prístupov predchádzajúceho obdobia, konkrétne tzv. boomu hispanoamerickej prózy. Od šesťdesiatych rokov zaznamenávame značný nárast v počte aj kvalite literárnych diel reprezentovaných prevažne autormi mužmi, predovšetkým však v prozaických žánroch poviedky a románu. V dejinách sa len málokedy stalo to, že za taký krátky čas a tak komplexne sa zväčšil dopad určitej literatúry na svetové literárne diela, ako to bolo v prípade hispanoamerickej literatúry (Esteban, 2003, s. 447).

³ Napr. liberálny feminizmus, marxistický a socialistický feminizmus, rozvojový feminizmus, radikálny feminizmus, psychoanalytický, mužský či postmoderný feminizmus a mnohé iné. Rozvinutie tejto témy sa nachádza v knihe od Judith Lorberovej: *The variety of feminisms and their contributions to gender equality* (1997).

Poviedky, ktoré vznikli v tomto regióne sveta a boli napísané po španielsky, sa objavujú v antológiách i autorských zbierkach, predstavujú diela vyznačujúce sa veľkou originalitou a kvalitou. V niektorých prípadoch tento žáner z hľadiska výstavby a jazykovej inovatívnosti dokonca predbehol známe romány šesťdesiatych rokov hispanoamerického boomu.

V prípade poviedky, ide o prozaický žáner s dlhou históriou, ktorá bola v istej podobe prítomná už v mýtických príbehoch prastarých kmeňov. Pôvodní obyvatelia si veľmi často rozprávali vymyslené príbehy s cieľom vyvolať v poslucháčoch úžas, podobne ako to robil neskôr aj argentínsky spisovateľ Jorge Luis Borges (1899 – 1986), a častokrát sa prostredníctvom nich snažili vysvetliť aj samotnú históriu a vznik svojho kmeňa, pričom táto praktika siaha až do starovekého Grécka a k predkolumbovským kmeňom Latinskej Ameriky (Valcárcel, 1997, s. 21). Avšak je dôležité mať na pamäti rozdiel medzi ľudovým príbehom a literárnou poviedkou, ktorý španielska hispanistka Eva Valcárcel nachádza v prítomnosti umeleckého zámeru v poviedke a v nevyhnutnosti potreby rozprávania v ľudovom príbehu (Valcárcel, 1997, s. 21). Práve na tento rozdiel poukazoval už v 19. storočí prvý literárny kritik modernej poviedky, Edgar Allan Poe (1809 – 1948), čím sa pričínil o vznik a postavenie žánru modernej literárnej poviedky v uvedenom období.

Žáner poviedky má v hispanoamerickej literatúre veľmi silné zastúpenie, nemá obdobu v iných amerických či európskych krajinách (napr. vo Francúzsku alebo v Španielsku). Keď sa pozrieme na genézu poviedky v hispanoamerickom kontexte, je veľmi dôležité spomenúť autorov, ako sú Jorge Luis Borges (1899 – 1986), Julio Cortázar (1914 – 1984), Juan Carlos Onetti (1909 – 1994), Juan José Arreola (1918 – 2001), Horacio Quiroga (1878 – 1937), Juan Rulfo (1917 – 1986) či Roberto Bolaño (1953 – 2003). Poviedky týchto autorov pretrvávajú v pamäti aj v súčasnosti a Julio Cortázar tento fakt odôvodňuje tým, že poviedka môže byť „skutočnosťou, ktorá je nekonečne širšia než samotné rozprávanie, a preto na nás zapôsobila silou, ktorá neodráža skromnosť jej zdanlivého obsahu... Každý večný príbeh je ako semienko, z ktorého môže vyrásť obrovský strom“ (1971, s. 409).

Jedinečnosť hispanoamerickej poviedky spočíva podľa Enriqueho Pupo-Walkera v tom, že predstavuje jeden z prvých žánrov, kde sa zmiešali tematicko-motivické a stylistické prvky európskych, predhispanických a afrických kultúr (1995, s. 50). Práve kultúrna a jazyková bohatosť poviedok sa odrazila v kvalite a obľúbenosti tohto literárneho žánru, podobne ako to bolo pri hispanoamerickom románe. Dokonca samotní autori literárneho boomu 20. storočia aktívne písali diela v oboch žánroch, stierajúc tak vnímanie úplnej homogenity ich charakteru⁴.

⁴ Napr. Julio Cortázar bol poviedkar, ktorý písal aj romány a Carpentier bol predovšetkým autorom románov, no napísal aj niekoľko poviedok, obaja sa zaslúžili o rozvoj hispanoamerickej literatúry a literárneho synkretizmu.

Osemdesiate roky 20. storočia boli okrem iného v hispanoamerickej literatúre špecifické prílevom ženských autoriek, ktoré sa objavili v rámci tzv. postboomu a vyvolali záujem u literárnych kritikov, čitateľov a scenáristov filmových a divadelných diel. Došlo to až do takého štádia, že mnohí literárni kritici začali obdobie osemdesiatych rokov minulého storočia nazývať „ženským boomom hispanoamerickej prózy“. Pod túto kategóriu radili autorky ako Isabel Allende, Ángeles Mastretta, Cristina Peri Rossi, Laura Esquivel či Luisa Valenzuela (Esteban, 2003, s. 58). Mnohé z nich sa pri svojej tvorbe inšpirovali tendenciami prózy písanej mužskými autormi, predovšetkým Gabrielom Garcíom Márquezom, niektoré sa snažili otvoriť aj nové možnosti písania prozaických žánrov románu a poviedok, vytvárajúc tak nové schémy a štýly odlišné od literárnej tvorby mužov. Vznikla tak podľa Ángela Estebana (2003, s. 59) nová, radikálne ženská a naliehavá literatúra, ktorá bola ovplyvnená predovšetkým špecifickým spoločenským prostredím feministických združení z USA tohto obdobia.

Čo sa týka žánrovej vyhranenia literárnej tvorby, v minulosti u žien prevažovali žánre typické pre súkromnú sféru komunikácie, napr. denníky, autobiografia, epištolárna literatúra či krátke básnické diela. V nich opisovali predovšetkým svoje bežné dni, to, čo poznali zo svojej životnej skúsenosti a okolia, vrátane témy lásky a vášne, vďaka čomu vznikli rôzne diela so silnou expresivitou a emočnosťou. V 19. storočí sa do ich repertoáru postupne začali dostávať aj žánre románu a poviedky (napr. sentimentálny alebo psychologický román), a to práve kvôli svojej popularite a rozšírenosti v danom období v Latinskej Amerike. Romány a poviedky, ktoré vznikli v tomto regióne sveta a boli napísané po španielsky, sa objavujú v antológiách i autorských zbierkach a vyznačujú sa veľkou originalitou a kvalitou poetologického prístupu⁵.

⁵ Tu môžeme spomenúť žáner románu zvaný román zeme (napr. *Doña Bárbara* od Rómula Gallega, *La vorágine*, slov. Vír od Josého Eustasia Riveru alebo *Don Segundo Sombra* od Ricarda Guiraldesa), indigenistický román (napr. *El mundo es ancho y ajeno*, slov. Šírý a cudzí svet, od Cira Alegríu), poviedky od Julia Cortazára, Jorgeho Luisa Borgesa, Maria Benedettiho či Juana Rulfa, ale aj známe tvorivé metódy ako magický realizmus (*Cien años de soledad*, slov. Sto rokov samoty od Gabriela Garcíu Márqueza), zázračné reálno Aleja Carpentiera (*El reino de este mundo*, slov. Kráľovstvo z tohto sveta).

Väčší rozsah diel a nové literárne prístupy a štýly umožnili autorkám lepšie zachytiť svoje vnútorné prežívanie a zároveň interpretovať okolitý svet z jedinečného a subjektívneho pohľadu ženy. V ich literárnych dielach sa preto stretávame s tým, že prostredníctvom vlastného tvorivého procesu skúmajú identitu ženy a súčasne si vytvárajú osobitý štýl písania, viditeľný v percepcii a v spôsobe opisu skutočnosti (Berecová, 2010, s. 32).

1. 2 Antológia poviedok *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas*

Antológia *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas* predstavuje súhrnné dielo devätnástich autoriek Latinskej Ameriky a jednej španielskej autorky, otvárajúc tak dvere k ich poznaniu a literárnemu uznaniu. Cieľom tejto antológie bolo podľa slov jej zostavovateľov – mexickej spisovateľky Socorro Venegasovej a španielskeho filológa a editora Juana Casamayora – objaviť ženy spisovateľky, ktoré boli nespravodlivo vytlačené na perifériu latinskoamerického literárneho kánonu 20. storočia a ktoré aj napriek vysokej kvalite svojej literárnej tvorby, neboli publikované a upadli do zabudnutia.

Tento výnimočný projekt vznikol vďaka dôslednej práci Národnej autonómnej univerzity v Mexiku, ktorá v súčinnosti s vydavateľstvom Páginas de Espuma a množstvom spisovateľiek, profesoriek, hispanistov a hispanistiek z celého sveta, dokázala zachrániť dvadsať literárnych diel marginalizovaných autoriek: María Luisa Puga (1944 – 2004, Mexiko), Mimí Díaz Lozano (1928 – 2021, Honduras), Mirta Yáñez (1947, Kuba), Gilda Holst (1952, Ekvádor), Marvel Moreno (1939 – 1995, Kolumbia) Armonía Somers (1914 – 1994, Uruguay), Mercedes Gordillo (1938, Nikaragua), María Luisa Elío (1926 – 2009, Španielsko), Hilma Contreras (1913 – 2006, Dominikánska republika), Susy Delgado (1949, Paraguaj), Silda Cordoliani (1953, Venezuela), Rosario Ferré (1938 – 2016, Portoriko), Pilar Dughi (1956 – 2006, Peru), Magda Zavala (1951, Kostarika), Ivonne Recinos Aquino (1953, Guatemala), Marta Brunet (1897 – 1967, Chile), Bertalicia Peralta (1939, Panama), María Luisa de Luján Campos (1936, Argentína), Mercedes Durand (1933 – 1999, Salvádor) a María Virginia Estenssoro (1902 – 1970, Bolívia).

Editori tejto zbierky si kládli otázky, či ich vyčlenenie z literárneho kánonu 20. storočia bolo spôsobené tým, že sa venovali práve tvorbe poviedkového žánru, alebo sa udialo kvôli tomu, že boli ženy: „Čítať diela spisovateľov je oveľa dôležitejšie. Tak funguje patriarchát: naučili nás, že mužský hlas má väčšiu hodnotu. Naučili nás, že bolo normálne publikovať a uznávať viac literárnu tvorbu mužov. Naopak, čítať diela spisovateľiek predstavuje námahu“ (Venegas – Casamayor, 2020, s. 12). Autorky zahrnuté do antológie boli profesorky literatúry, novinárky a niektoré z nich, ktorých rodina si to mohla dovoliť, dokonca

študovali postgraduálne štúdium v zahraničí a venovali sa aj esejistickkej, románovej a literárno-kritickej tvorbe. Väčšina z nich sa narodila medzi tridsiatymi a päťdesiatymi rokmi minulého storočia, a preto nám táto antológia prináša nielen panorámu hispanoamerickej poviedkovej tvorby polovice 20. storočia, ako ju realizovali ženy, ale zachytáva aj sociálne, politické a kultúrne podmienky, strach, očakávania a domáhania sa práva žien v súdobej spoločnosti. Súčasne je potrebné mať na pamäti, že fikcia bola jedným z mála nástrojov, ktorými mohli ženy sprostredkovať vlastnú, častokrát veľmi náročnú a krutú realitu, čo ich v tej dobe obklopovala.

Už zo samotného názvu môžeme vyčítať horký a zároveň provokatívny podtón tejto antológie, pričom „vindictas“ pochádza z trpného prídavia latinského slovesa „vindicāre“, teda jej cieľom je pomstiť sa a potrestať tých, kvôli ktorým: „...tieto ženy boli zavraždené, skončili v hrobách bez mena, vymazala sa ich spomienka vo viacerých kútoch sveta, skončili v zabudnutí“ hispanoamerického literárneho kánonu (Venegas – Casamayor, 2020, s. 19). Názov výberu však súčasne evokuje aj obranu, ochranu, resp. očistu ich mena alebo významu ich poviedkovej tvorby, pretože spomínané autorky častokrát sledovali, ako sa súdobý literárny kánon konštituoval bez nich, vyzdvihujúc predovšetkým tvorbu mužov autorov.

Horký podtón zbierky je preto v tomto prípade oprávnený a odráža skutočné vnútorné prežívanie žien, ktoré sú ponechané napospas patriarchálnej spoločnosti Latinskej Ameriky svojej doby. Pôvod a spoločensko-politický a geografický kontext života autoriek sa značne odráža v charaktere a individuálnom štýle písania každej z nich. V ich poviedkovej tvorbe môžeme vidieť dopady napr. druhej a tretej vlny feminizmu, názory spoločnosti na antikoncepcné tabletky, sexualitu ženy, rodové násilie, mylné vnímanie identity a feminity, diskusie spoločnosti ohľadom potratu či vnímanie úlohy a postavenia ženy – matky a manželky v súdobej spoločnosti.

V súčasnosti sa stretávame s tým, že je viac bežné, než nezvyčajné, že ženy autorky môžu písať o tom, čo majú radi, čo ich zaujíma, čo ich trápi a čo pohýna ich emočným svetom. Je potrebné zdôrazniť, že sa tak deje vďaka úsiliu autoriek, ktoré na literárnej scéne pôsobili desaťročia ba až storočia pred nimi (až po Sor Juanu, pokiaľ hovoríme o hispanoamerickom literárnom kontexte). Autorky z antológie totiž písali aj o témach, na ktoré spoločnosť ešte nebola v tom čase pripravená. Príkladom je bolívijská autorka María Virginia Estenssoro, ktorá písala o mimomanželských vzťahoch zo strany ženy či o plánovaných potratoch a sexualite ženy v každom veku. Práve kvôli kontroverznosti týchto tematických línií a rôznorodým

naratívnym a štylistickým prístupom⁶ boli zmienené autorky považované za narušovateľky spoločenského status quo a ich literárna tvorba ostala nedocenená napriek svojmu jedinečnému charakteru (Venegas – Casamayor, 2020, s. 20).

⁶ V literárnych dielach tejto antológie môžeme nájsť poviedky, ktorých autorky preferovali viac prvky fantastickej literatúry, iné zase prvky realizmu. Práve kvôli sústavnému úsiliu o priblíženie sa k tradičnému literárnemu kánonu 20. storočia a paralelnej snahe odlíšiť sa od neho, bolo nemožné dosiahnuť normalizáciu ich štýlu v poviedkovom žánri.

2 ANALÝZA A INTERPRETÁCIA VYBRANÝCH POVIEDOK. TEMATICKO-MOTIVICKÉ VÝCHODISKÁ

*Najznámejšími poviedkami napísanými v našom jazyku možno
nie sú tie, ktoré sme si mysleli. Máme tu neprijateľné
nedostatky. Majstrovské kúsky pochované pre pohrdanie,
nedbanlivosť alebo mačovstvo.*

- Jorge Volpi

2.1 Ženské telo v kontexte feminity

Od starovekých bájí až po moderné poviedky a romány predstavovalo ženské telo jednu z najvýznamnejších a najvýraznejších motivických línií. V dnešnej spoločnosti je viac než len súborom fyzických atribútov, zjavne odlišných v porovnaní s mužským telom, symbolizuje ženskosť, prostredníctvom ktorej sa prejavujú rôzne aspekty súvisiace so ženskou identitou, sexualitou a tiež spoločenskými očakávaniami. Toto vnímanie je často reflektované vo výtvarnom umení, literatúre a kultúre ako celku, kde ženské telo využívajú autori na vyjadrenie komplexných myšlienok a pocitov voči ženskému rodu.

Literatúra predstavuje bohatý zdroj poznania o tom, ako sa menilo vnímanie ženského tela a feminity v spoločnosti. Z tohto hľadiska je dôležité si uvedomiť, že jednotlivé formy stvárňovania ženského tela v literárnych a umeleckých dielach naprieč históriou značne ovplyvnili naše predstavy o tom, čo znamená byť ženou. Už od antickej literatúry boli ženské postavy takmer vždy idealizované a upravované podľa predstáv a očakávaní mužov. Telo sa často využívalo ako prostriedok na vyjadrenie konfliktov, túžob i obmedzení, ktorými spoločnosť zaťažovala ženy. V dnešnej dobe sa ženské telo, najmä v interpretácii ženy, stáva skôr symbolom vyjadrenia sily, emancipácie a oslobodenia. Pre čitateľky má podobný spôsob literárnej reflexie ženstva obrovský prínos v oblasti prirodzeného, autentického uvedomovania si svojho ženstva, aj všetkého jedinečného, čo z neho plynie.

Tému vnútorného vnímania, identity a stvárňovania ženského tela priblížila v antológii *Vindictas* Ivonne Recinos Aquino. Táto guatemalská spisovateľka sa venovala literárnej tvorbe už od šiestich rokov, vtedy napísala svoje prvé verše, no za svoju tvorbu, aj napriek tomu, že bola jedna z mála autoriek, dostala ocenenie „Poeta de la Libertad“ až vo svojich štyridsiatich rokoch. Vo svojej poviedke *Desaparecida* (Stratená) opisuje ženu, ktorá sa nachádza v kúpeľni, obklopuje ju vôňa mydla a ticho sleduje svoje nahé telo v zrkadle. Autorka podáva detailný opis jej tela, pričom zdôrazňuje rôzne aspekty jeho tvaru od nôh až po ústa a nos. Využíva aj

zmyselnosť výrazu, čím podporuje zážitkovosť a pôsobnosť na recepcné vnemy čitateľov:

Oči sa jej zastavili na bielych a štíhlych chodidlách, ktoré sú spojené s nohami silnými členkami. Kolená, okrúhle a s hladkou pokožkou, zdôrazňujú hrubé a pevné stehná. Koža sa odráža v zrkadle nebeskými, bielymi a žltými odtieňmi svetla. Pozoruje svoje polovypuklé brucho, pokryté jemnými, chladnými, takmer priehľadnými chlpkami, spojené s úzkym pásom, ktorý uzatvára jej okrúhle boky, ktorých hranice sa rozmazávajú svetlom a predmetmi, čo sa odrážajú v studenom zrkadle⁷ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 195).

Okrem toho, že Ivonne Recinos Aquino opisuje fyzické rysy tela hlavnej postavy, zaoberá sa aj vnútorným konfliktom a rozpoltenosťou, ktoré môžu ženy prežívať v súvislosti so svojou vlastnou identitou a vnímaním svojho tela. Práve túto rozpoltenosť zdôrazňuje prostredníctvom neustále sa opakujúceho motívu vône mydla a opisom tela v odraze zrkadla, čím vytvára stupňujúce sa napätie a pocit vnútorného zmätku pri vnímaní seba samej. Pomedzi opisy jednotlivých častí tela autorka opakuje vetu „Vôňa mydla zaplavuje priestor“, čo na recipienta pôsobí istým spôsobom dramaticky a neurčito. Postupne sa však tieto motívy vytrácajú. Vôňu mydla už takmer necítiť a hranica medzi jej telom, svetlom a odrazom zrkadla sa stiera „Vôňu mydla takmer necítiť. Telo teraz žiari a môže odrážať svetlo, farby a iné telá. Krk je plochý a vôňa sa z neho stratila. Ústa sú tvrdé a nos iba čiary“⁸ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 195).

Žena sa pozvoľna stráca v hĺbkach svojich myšlienok a pocitov, až kým sa úplne neodlúči od reality: „Očami sleduje izbu: nepostlanú posteľ, kvety, knihu a hodiny nad stolom, zhasnutú lampu na inom stole, koberce, záclony, ktoré sa hýbu. Svetlo už takmer nedočiahne, aby zranilo obraz tela v zrkadle“⁹ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 195 – 196). Kľúčový moment poviedky nastáva, keď sa presný a detailný opis vonkajšieho sveta a jej fyzického tela náhle vytráca a zobrazované prvky sú neurčité, až sa úplne strácajú. Tento proces symbolizuje prechod z vnímania seba samej ako fyzickej bytosti k vnímaniu seba samej ako subjektu s komplexným vnútorným emocionálnym prežívaním. Žena pomaly vstupuje do svojho vnútorného sveta, do svojich myšlienok, pocitov a ťažkostí; sú viditeľné už pri opise

⁷ „Los ojos se detienen en los pies blancos y delgados que se unen a las piernas por unos fuertes tobillos. Las rodillas, redondas y de piel tersa, resaltan unos muslos gruesos y duros. La piel se refleja en el espejo con tonos de luz celestes, blancos y amarillos. Ella mira su vientre semi convexo cubierto por un vello fino, casi transparente, lo siente tibio, unido a una cintura angosta que remata las caderas redondas cuyos límites se difuminan con la luz y los objetos reflejados en el espejo frío.“ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 195).

⁸ „El perfume del jabón casi no se siente. El cuerpo es ahora luminoso y se puede reflejar la luz, los colores y los otros cuerpos. El cuello es plano y el perfume ha quedado fuera de él. La boca es dura y la nariz solo líneas.“ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 195).

⁹ „Los ojos ven el cuarto: la cama deshecha, las flores, el libro y el reloj sobre una mesa, una lámpara apagada en otra, los tapetes, las cortinas que se mueven. La luz casi no alcanza ya a herir la imagen del cuerpo en el espejo.“ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 195 – 196).

tváre, ktorá má pevné, stuhnuté črty v okolí pier a nosa, akoby sa chcela vyjadriť, ale nemôže nič povedať, nemôže sa ozvať, jediné, na čo sa zmôže, je završenie tejto frustrácie dramatickým výkrikom:

Predmety v izbe sú čoraz menej viditeľné, oči sa plnia úzkosťou, keď svetlo postupne slabne, záclona sa hýbe, obraz v zrkadle sa postupne rozmazáva. Vôňu už nie je cítiť. Svetlo sa postupne vytráca stále viac a viac a keď ostane všetko úplne v tme a zrkadlo je len matným tieňom, počuť z neho výkrik¹⁰ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 196).

Tento záverečný moment môžeme vnímať ako symbolické vyjadrenie vnútorných konfliktov, s ktorými sa môžu ženy stretávať pri hľadaní a formovaní vlastnej identity. Autorka využíva tento zlomový bod poviedky na priblíženie komplexnosti a hĺbky ženského prežívania a na rozvinutie úvahy o tom, ako spoločnosť a odraz v zrkadle môže ovplyvniť vnímanie a stratu identity žien.

Poviedka obsahuje množstvo deskriptívnych častí, čo spomaľuje priebeh deja, naráciu len príležitostne prerušia dynamickejšie časti, kde sa aktivujú senzorické vnemy čuchu (vôňa mydla), zraku (farby, svetlo, tma), hmatu (studené zrkadlo, chladné ramená). S pribúdajúcim vekom sa žena stáva neviditeľnou, stráca sa, ako anticipuje už názov poviedky, podobne ako odraz v zrkadle či vôňa mydla v kúpeľni, mizne aj jej vlastná identita.

2. 2 Tematizácia patriarchálneho útlaku

Ženy v Latinskej Amerike naprieč históriou čelili mnohým výzvam a prekážkam v dôsledku patriarchálneho a tradičného usporiadania spoločnosti. Ich životy boli determinované tradíciou, kultúrou, očakávaniami rodiny a ich okolia. Počas tohto obdobia mnohé ženy nemali rovnaké príležitosti na vzdelanie, prácu alebo účasť v politickom dianí ako muži. Ich úlohou bola najčastejšie starostlivosť o domácnosť a deti, pričom ich vlastné sny a ambície boli nepodstatné. Pod nadvládou mužov boli obmedzované vo svojej nezávislosti, čo im bránilo v osobnom a kariérom rozvoji. Len málokteré ženy mali možnosť zapojiť sa do feministických hnutí, protestov a prostredníctvom literárnych diel podniknúť kroky na zmenu spoločenských zákonov a noriem, ktoré ich v tej dobe diskriminovali.

¹⁰ „Los objetos del cuarto se ven poco claros, los ojos miran con angustia que la luz va haciéndose más tenue, la cortina se mueve, la imagen del espejo va tornándose difusa. El perfume no se siente. La luz se va desvaneciendo más y más y, cuando todo ha quedado a oscuras y el espejo es solo una sombra opaca, se escucha un grito dentro de él.“ (Recinos Aquino in Venegas – Casamayor, 2020, s. 196).

Problematiku manželských vzťahov a postavenia ženy v patriarchálnej spoločnosti v danom období spracovala v poviedke *La sangre florecida* (Rozkvitnutá krv) paraguajská spisovateľka, novinárka, editorka, humanistka a poetka Susy Delgado, ktorá sa preslávila citlivou a dojímavou literárnou tvorbou.

Delgado často opisuje a analyzuje život a jedinečnú kultúru rodnej krajiny, Paraguaja. Využíva detailné zobrazovanie ľudských vzťahov, konflikty s tradíciou a spoločenské nerovnosti. Väčšinu svojich diel píše v španielčine, no používa aj guaraníjčinu, teda juhoamerický domorodý jazyk, ktorý prevažoval v Paraguaji ešte pred príchodom Európanov. Jej diela sa prekladajú do rôznych jazykov, čo je dôkazom ich univerzálnej hodnoty a aktuálnosti. Poviedka *La sangre florecida* je jedným z jej najznámejších diel a typickým príkladom jej autorskej poetiky, pretože sa zaoberá vyobrazením života žien v Latinskej Amerike v 20. storočí, ich rodinných vzťahov a zápasu s patriarchálnymi normami spoločnosti. Všetky ženské postavy v tvorbe Susy Delgado sú obeťami spoločenských noriem a tradícií. Môžeme sa domnievať, že vznik tohto diela bol inšpirovaný jej osobnými skúsenosťami, prípadne odpozorovaním spoločenských a kultúrnych javov Paraguaja.

Prostredníctvom tejto poviedky nám Delgado sprostredkováva pohľad na život osemdesiatročnej ženy, známej ako „La Abuela“ (Starká), ktorá je obklopená mužmi, čo ju opúšťali, zanedbávali či podceňovali. Na začiatku textu vidíme, ako Starká vníma zvláštny pocit, ktorý jej hovorí, že je čas konať. Rozhodne sa konfrontovať svojho manžela a konečne vyrovnáť účty s minulosťou. Prvý odsek spoločne s názvom poviedky predpovedá tragický záver príbehu, čo je v kontraste s familiárnym pomenovaním hlavných postáv „starká a dedko“:

Starká pocítila, že pre ňu nastal osudný deň. Niečo jej to jasne pošeplo vnútri unaveného tela. Vzala „avatí soká“¹¹ z mažiara, ktorý mala odložený v tmavej mise plnej voní nevysloviteľnej námahy, vyklepaných v dlhom nedostatku a chudobe (...) A pustila sa do tej tak dlho obávanej a vysnívanej úlohy. Cítila, že v ťažkom a znečistenom tlčíku, ktorý jej pulzoval v rukách ako keby mal vybuchnúť, drieme akt spravodlivosti, kvet jedného dňa, krásny a neodkladný¹² (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 131).

¹¹ Pojem „avatí soká“ v guaraníjčine predstavuje tlčík používaný v mažiari.

¹² „«La Abuela sintió que había llegado para ella el día señalado. Algo se lo dijo, claramente, dentro de su cuerpo fatigado. «Tomó el avatí soka del mortero que guardaba en su cuenco oscuro los olores de innumbrables esfuerzos, macerados en larga ausencia y pobreza. (...) Y emprendió aquella tarea, por tanto tiempo temida y soñada. Sintió que en ese mazo pesado y mugriento que latía en sus manos como apunto de estallar, dormía un acto de justicia, la flor de un día, hermosa, inaplazable.» (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 131).

Starká teda symbolicky berie avatí soká, čo je nástroj na drvenie zrna, korenín a bylínok, ktorý reprezentuje roky ťažkej práce a utrpenia, a použije ho pri fyzickom útoku na svojho manžela. Tento čin môžeme chápať nielen ako prejav fyzickej sily a odvahy, ale aj ako symbolický akt vykonania spravodlivosti a oslobodenia sa spod jeho nadvlády. Pod nánosom všetkých klamstiev, opustenia, ponížení, podvedenia a nemanželských detí, ktoré splodil s dievčatami, čo sa mu priplietli do cesty, došlo u Starkej k bodu zlomu (Bareiro Saguier, 2002, s. 11). Celý tento proces, ktorý predstavuje vyvrcholenie životného utrpenia hlavnej postavy, je znázornený vo svojej brutalite a drastickosti výrazu, čím autorka dáva do popredia napätie a vyhranenosť situácie:

Starká zhromaždila v pästi silu osemdesiatich rokov chôdze po chudobnom kukuričnom mlyne a pohrdania, so zaťatými zubami sa pomodlila krátku a zvláštnu modlitbu. Celou nahromadenou silou vypálila jeden rozhodný úder na chrbát starého muža... To, čo je práca ženy, musí vykonať žena. „Presne tak“, pomyslela si a začala rozdávať zúrivé údery do vyčerpaného a ochabnutého tela starého muža, ktorý sa len ohýbal pod údermi, akoby hľadal útočisko v zemi (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 131).

Nasledujúca časť poviedky nám poskytuje hlbší pohľad do života a dynamiky ich manželského vzťahu. Starká si po vykonaní tohto činu prechádza v mysli celú históriu zneužívania a krivdy zo strany manžela. Spomína si, že jeho opúšťanie začalo v časoch vojny a postupne sa stalo bežnou súčasťou ich každodenného života. Manžel často odchádzal, bez toho, aby dbal na potreby rodiny, pod zámienkou zaistenia finančnej podpory pre ich deti. Aj keď sa vrátil, tak jeho prínos a pomoc rodine boli len minimálne. Starká sa teda musela vyrovnáť s týmto neustálym zanedbávaním a úbohosťou ich života, pričom sa sama starala o deti, ich výchovu a častokrát dokonca aj o ďalšie deti z okolia. Ich každodenný život bol pre nich plný neistoty a zápasov s prírodnými živlami a chudobou. Táto časť textu čitateľom pomáha lepšie porozumieť konaniu Starkej a tomu, prečo pristúpila k radikálnemu kroku ukončiť svoje dlhodobé utrpenie násilím.

Na záver príbehu dochádza k tragickému zvratu, keď čitateľ vďaka autorskému rozprávačovi odhalí, že Starká trpí nejakou vážnou chorobou, ktorá je v jej veku veľmi nezvyčajná a nepochopiteľná – začne krváčať, akoby práve potratila dieťa. Príčinu pripíše svojmu manželovi, pretože „zlo vždy prichádza od muža, ktorý sa narodil preto, aby bol zatratením pre ženu. A to jeho zlo sa nalepilo teraz na Starkú“¹³ (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 136). Postupne sa zisťuje, že jej stav je nevyliciteľný, vnútorné orgány sú napádané „neznámym parazitickým organizmom“, ktorý ju pomaly zožiera zvnútra, a napokon

¹³ „Los males siempre vienen del varón, que nació para eso, para ser la perdición de la mujer. Y el mal de él se le pegó a la Abuela.“ (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 136).

umiera. Jej smrť môžeme vnímať ako symbol ukončenia boja a dosiahnutia mieru alebo ako tragický dôsledok vyčerpania z násilia a utrpenia, ktoré dlhé roky prežívala.

Pred svojou smrťou v stave extrémnej únavy však zbadá na manželovom ramene poslednú kvapku krvi: „bola živá, začala sa pohybovať vlnitou formou a do jednej minúty sa premenila na krásny kvet. Starká jasne videla kvitnúcu krv, práve vtedy, keď nastal ďalší výbuch, ten, ktorý náhle vytryskol ako smutná voda, ako tmavý prameň fontány z jej zdevastovaných vnútorností, začal zalievať zem s vývarom zeleniny, ktorý v ten deň jedla na obed, s každým hrachom, ktorý sa odvážila prehltnúť, zvetraný a rozmočený ako ona, na konci toho vyčerpávajúceho dňa“¹⁴ (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 137). Tento motív kvetu reprezentuje akýsi symbol nádeje a nového života, ktorý vzniká aj z najtemnejších okolností. Starká si na sklonku života vkladá kvet do vlasov ako posledný symbol jej hrdinstva a dôstojnosti a umiera. Tragický záver poviedky je silným zobrazením konfliktu medzi životom v utrpení, resp. útlaku a smrťou, nádejou a beznádejou, súčasne ho možno chápať ako výraz vyrovnania sa s vlastným osudným predurčením hlavnej hrdinky tejto poviedky.

¹⁴ „Era una gota viva, que se empezó a mover en forma sinuosa y en un minuto se convirtió en una hermosa flor.. La Abuela vio claramente la sangre florecida, justo cuando ocurrió el otro estallido, ése que manó de pronto un agua triste, como una oscura fuente nacida en sus deshilacladas visceras, que empezó a regar el suelo con el caldito de verduras que ella había almorzado ese día, con cada una de las arvejas que se había atrevido a tragar, envejecidas y arrugadas como ella, al fin de esa jomada agotadora.“ (Delgado in Venegas – Casamayor, 2020, s. 137).

ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo prostredníctvom interpretácie vybraných poviedok poukázať na prínos žien autoriek, ktoré v kontexte hispanoamerickej literatúry druhej polovice 20. storočia upadli do zabudnutia spoločnosti. Potreba reflektovať túto tému sa javí v dnešnej dobe nanajvýš aktuálna, čo sa odráža aj v snahe viacerých spisovateľov, editorov a hispanistov o vytváranie nových antológií a kolektívnych zbierok, ktoré by vyzdvihli jedinečný charakter a prínos literárnej tvorby žien autoriek.

V prvej kapitole práce sme sa zamerali na zachytenie procesu konštituovania literárnej tvorby žien autoriek na pozadí súdobého spoločenského kontextu a vývinových tendencií literárneho kánonu hispanoamerickej prózy. Z literárnoteoretického hľadiska sme sa pokúsili vymedziť žánrové a poetologické východiska hispanoamerickej poviedky, ako jedného z prevládajúcich žánrov obdobia druhej polovice 20. storočia. Súčasne, pre neskoršiu interpretáciu vybraných poviedok, sa žiadalo priblížiť aj problematiku pojmov *feminita* a *feminismus* v súvislosti s ich chápaním v kontexte literárnej tvorby. Práve poznanie úlohy feministického diskurzu a správne vnímanie ženskosti – ako ženskej esencie a spôsobu nazerania na život a svet – pomáha celistvejšie porozumieť literárnym dielam z pera žien autoriek, ktoré sme interpretovali v druhej kapitole.

Ťažisko predloženého textu predstavuje interpretácia poviedok *Desaparecida* od guatemalskej spisovateľky Ivonne Recinos Aquino a *La sangre florecida* od paraguajskej autorky Susy Delgado. Interpretáciou týchto dvoch poviedok z antológie *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas* sme sa usilovali sprostredkovať čiastkový pohľad na poetiku ženského písania v hispanoamerickom prostredí druhej polovice 20. storočia. Autorky týchto poviedok odvážne tematizujú otázky ženskej identity a každodennej reality obyčajnej latinskoamerickej ženy, ktorá musí čeliť rodovým nerovnostiam a patriarchálnemu usporiadaniu spoločnosti.

Poviedky zachytávajú rôzne aspekty ženskej skúsenosti a zdôrazňujú rozmanité spôsoby, ako sa ženy vyrovnávajú so svojimi vnútornými konfliktami, osobnými túžbami a vonkajším tlakom. Výrazovo vypätý opis emocionálneho prežívania im umožňuje prinášať na povrch komplexnosť a bohatstvo ženských skúseností, ktoré často zostávajú skryté pod povrchom.

Zároveň môžeme vidieť, že niektoré hrdinky si nesú svoje utrpenie potichu v sebe, nekonajú aktívne voči svojim utláčateľom, iné, ako to bolo v prípade Starkej v poviedke *La sangre florecida*, naopak preberajú úlohu hlavného aktéra a berú spravodlivosť do vlastných rúk. Mnohé príbehy z antológie ponúkajú hlboké psychologické portréty postáv, ktoré sa snažia

nájsť svoje postavenie a vlastnú identitu vo svete, zatiaľ čo iné sa zaoberajú širšími sociálnymi a politickými problémami, ako sú napríklad otázky ženských práv či násilie páchané mužmi. Veľmi dôležitou súčasťou tematicko-motivických rámcov jednotlivých poviedok sú aj témy ženskej sexualita, túžob, pukušenia, ale aj rodiny a materstva.

Vďaka antológii *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas* sme mali možnosť spoznať dvadsať literárnych diel autoriek Latinskej Ameriky a Španielska, ktoré boli aj napriek svojej výnimočnej stylistickej kvalite a tematizácii vnútorného prežívania žien, zabudnuté súdobou spoločnosťou. Zostavovatelia tejto zbierky si položili otázky, na ktoré dovtedajšia literárnoteoretická a literárnokritická prax nemala odpovede, a pokúsili sa napraviť krivdy, ktoré napáchala marginalizácia žien autoriek. Túto tematiku považujeme za zdroj bohatých interpretačných možností, ktoré budú viesť k lepšiemu porozumeniu feminínnej poetiky, ako aj k vytvoreniu celistvejšieho pohľadu na krátku hispanoamerickú prózu druhej polovice 20. storočia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

PRIMÁRNA LITERATÚRA

DELGADO, Susy. 2020. La sangre florecida. In VENEGAS, Socorro – CASAMAYOR, Juan. *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas*. Ciudad de México : Universidad Nacional Autónoma de México, 2020. s. 131 – 137. ISBN 978-607-30-3544-6.

RECINOS AQUINO, Ivonne. 2020. Desaparecida. In VENEGAS, Socorro – CASAMAYOR, Juan. *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas*. Ciudad de México : Universidad Nacional Autónoma de México, 2020. s. 195 – 196. ISBN 978-607-30-3544-6.

VENEGAS, Socorro – CASAMAYOR, Juan. 2020. *Vindictas. Cuentistas latinoamericanas*. Ciudad de México : Dirección General de Publicaciones y Fomento Editorial de la UNAM, 2020. 278 s.

SEKUNDÁRNA LITERATÚRA

BAREIRO SAGUIER, Rubén. 2002. *Prólogo*. In DELGADO, Susy. La sangre florecida. Asunción – Paraguay : Arandurá Editorial, 2002. s. 7 - 16. ISBN 978-9000080304.

BERECOVÁ, Lucia. 2010. *Súčasná španielska ženská literatúra*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2010. 82 s. Bez ISBN.

CANTERO ROSALES, María Ángeles. 2004. *El “Boom femenino“ hispanoamericano de los años ochenta. Un proyecto narrativo de “ser mujer“*. Granada : Universidad de Granada, 2004. 273 s. ISBN 84-338-3234-4.

CORTÁZAR, Julio. 1971. Algunos aspectos del cuento. In *Cuadernos hispanoamericanos*. [online]. Madrid : AECID, 1971, č. 255, s. 403 – 416. [cit. 2024-01-20]. Dostupné na internete: <<https://www.cervantesvirtual.com/obra/cuadernos-hispanoamericanos--174/>>.

ESTEBAN, Ángel. 2003. *Literatura Hispanoamericana. Introducción y antología de textos*. Granada : Comares, 2003. 574 s. ISBN 84-8444-650-6.

GARCÍA PINTO, Magdalena. 1984. Marta Traba (entrevista). In *Hispanamérica* [online]. Roč. 13, 1984, č. 13, s. 37-46. [cit. 2024-02-02]. ISSN 03630471. Dostupné na internete: <<https://www.jstor.org/stable/20542141?seq=5>>.

KAČALA, Ján a kol. 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. doplnené a upravené vydanie. Bratislava : Veda, 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

PETRÁČKOVÁ, Věra – KRAUS, Jiří a kol. 2005. *Slovník cudzích slov (akademický)*. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo Mladé letá, 2005. 1054 s. ISBN 80-10-00381-6.

PUPO-WALKER, Enrique. 1995. *El cuento hispanoamericano*. Madrid : Castalia, 1995. 596 s. ISBN 84-7039-724-9.

VALCÁRCEL, Eva. 1997. *El cuento hispanoamericano del siglo XX. Teoría y práctica*. La Coruña : Universidade da Coruña, 1997. 424 s. ISBN 84-89694-51-6.